

Bölüm 7

NİHAT ERİM'İN TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ ULUSLARARASI GÜVENCE ALTINA ALDIRMA GİRİŞİMİ: 4 ARALIK 1961 TARİHLİ KANUN TEKLİFİ¹

İsrafil KARATAŞ²

Giriş

1912 yılında Kocaeli'de doğan Nihat Erim, (TBMM Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, Sicil No: 283) erken cumhuriyet döneminin iyi eğitim almış isimlerinden birisidir. Galatasaray Lisesi ile İstanbul Hukuk Fakültesi'ndeki (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Nihat Erim'in Sicil Dosyası, Tasnif Dışı Evrak) eğitiminin ardından Paris Üniversitesi'nde hukuk alanında doktora yaptı. 27 yaşında hukuk doktoru diploması aldı (Siyaset adamlarımızın hususi hayatları: 6, Akşam, 26 Mart 1950; Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Nihat Erim'in Sicil Dosyası, Tasnif Dışı Evrak) ve aynı yaşta Ankara Hukuk Fakültesi'nde kamu hukuku doçenti, 29 yaşında ise kamu hukuku ve devletler genel hukuku profesörü oldu (Siyaset adamlarımızın hususi hayatları: 7, Akşam, 27 Mart 1950). 15 Ocak 1943 tarihinde Dışişleri Bakanlığı Hukuk Müşavirliği'ne atanarak (Siyaset adamlarımızın hususi hayatları: 7, Akşam, 27 Mart 1950) bir yandan öğretim üyeliği diğer yandan da bürokratik görevler üstlenmeye başlamıştır. 1945 Birleşmiş Milletler (BM) San Francisco Konferansı'ndaki Türk heyetinde hukuk müşaviri olarak yer aldı (TBMM Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, Sicil No: 283; Türk murahhas heyeti dün hareket etti, Vatan, 6 Nisan 1945). Konferans öncesinde ve sırasında hukuk bilgiyle Türk heyetine büyük yardımlarda bulundu (Karataş, 2020: 19).

Türkiye'nin çok partili hayata geçiş sürecinde, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün yardımlarıyla Kocaeli'den milletvekili seçilmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) saflarında siyasete atılmıştır (BCA, 030.10/76.505.16,-1; Toker, 1990: 58). Siyasi yaşamında kısa sürede yıldızı parlayan Erim, 36 yaşında İkinci Hasan Saka Hükümeti'nde (10 Haziran 1948- 16 Ocak 1949) bayındırlık bakanı (Kabine kuruldu ve ilk

¹ Bu çalışma, yazarın 2020 yılında Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladığı “İsmail Nihat Erim'in Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri (1912-1980)” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

² Öğr. Gör. Dr., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, israfil.karatas@alanya.edu.tr

lebilirdi. Aynı zamanda Türkiye'nin demokrasiye ve hukuka bağlılığı bir dereceye kadar kanıtlanabilir, hatta İngiltere gibi henüz bireysel başvuru hakkını tanımayan ülkelere örnek olabilirdi. Türkiye'nin Batı topluluğundan ayrılacağına ilişkin te-reddütlere de cevap verilebilirdi. Kısacası, Erim'in de ifade ettiği üzere bu teklifin kanunlaşmasından hem Türkiye hem de CHP büyük kazançlar elde edebilirdi.

Öte yandan Erim'in kanun teklifine tek açık tepkinin kendi partisi CHP'den gelmesi de bir hayli ilginçtir. Ama bunun, CHP açısından anlaşılabilir bir tepki olduğu da söylenebilir. Koalisyon hükümetinde yer alan CHP, bu kanunun baş-ka partiler tarafından istismar edileceği ve askerler tarafından hoş karşılanmaya-cağı fikrine sahiptir. Askeri idareden sivil idareye yeni geçildiği bu süreçte CHP, sivil-ordu dengelerini korumaya özen gösteriyordu. Zira kanun görüşmeleri sı-rasında koalisyon ortağı AP hemen kanun teklifini CHP aleyhinde kullanmaya başlamıştır. CHP'nin bir diğer korkusu ise, bireysel başvuru hakkını kullanarak Türkiye'nin doğusunda yaşan Kürt kökenlilerin karışıklık çıkartacağı endişesidir. Öte yandan başta Başbakan İsmet İnönü olmak üzere CHP yönetimine göre, eko-nomik olarak geride olan Türkiye için bu kanun fazla ileri-ydi.

Son olarak Nihat Erim, Türkiye'nin zor bir süreçten geçtiği bir dönemde de-mokratik ve hukuka bağlı bir duruş sergilerken; kendi partisi CHP, bir takım ge-rekçeleri öne sürerek bunun karşısında yer almıştır. Teklifin kabul edilmesini önle-yerek Türkiye'de temel hak ve özgürlüklerin uluslararası güvence altına alınmasını geciktirmiştir. Fakat Erim'in bu başarısız girişiminin en azından gelecek için fikri bir temel oluşturduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

BCA (*Başbakanlık Cumhuriyet Arşiv*),030.11.1/159.2.12-3. (15.01.1943).

BCA, 030.10/76.505.16,-1. (19.06.1945).

BCA, 030.01/128.229.7. (28.06.1957).

Resmi Yayınlar

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Nihat Erim'in Sicil Dosyası, Tasnif Dışı Evrak.

MMTD (Millet Meclisi Tutanak Dergisi), Dönem:1, Cilt:1, Toplantı:1, Birleşim:18. (6 Aralık 1961).

MMTD, Dönem:1, Cilt:7, Toplantı:1, Birleşim:122. (28 Eylül 1962).

MMTD, Dönem:1, Cilt:7, Toplantı:1, Birleşim:122. (28 Eylül 1962).

MMTD, Dönem:1, Cilt:8, Toplantı:1, Birleşim:134. (22.10.1962).

TBMM Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, Sicil No: 283.

Araştırma ve Tetkik Eserler

- Aziz, A. (1971). İnsan Hak ve Ana Özgürlüklerinin Avrupa Konseyi Çerçevesinde Korunması. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1 (26), 245-271.
- Barutçu, F.A. (1977). *Siyasi Anılar 1939-1954*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Erim, N. (2005). *Günlükler 1925-1979*. (C. I, Yay. Haz. Ahmet Demirel). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gönlübol, M. & Ülman, H. (1996). İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Türk Dış Politikası (1945-1965). Mehmet Gönlübol (Ed.), *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, (s.191-334). (9.Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Karataş, İ. (2020). *İsmail Nihat Erim'in Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri (1912- 1980)*. Antalya: Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kutlu, Ö & Kahraman, S. (2020). Avrupa Konseyi'nin Türk Kamu Yönetimi Reformu Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (12), 17-28.
- Lütem, İ. (1992). *Erimden Mektuplar*. İstanbul: Kurtiş Matbası.
- Öncü, A.S. & Cevizliler, E. (2013). Avrupa Bütünleşmesi İçin Önemli Bir Adım: "Avrupa Konseyi" ve Türkiye'nin Konseye Üyeliği Meselesi. *Gazi Akademik Bakış*, 13 (7), 15-44.
- Salihpaşaoğlu, Y. (2009). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türkiye: Bazı Rakamları ve Gerçekler, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 1 (13), 253-281.
- Toker, M. (1990). *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları 1944-1973: Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950*. (İkinci Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.

Gazete ve Dergi Haberleri

- "Kabine kuruldu ve ilk toplantısını yaptı", *Hürriyet*, 11 Haziran 1948.
- "Halkçı", *Halkçı*, 23 Mayıs 1954.
- "İnönü konuşunca Erim'in teklifi ret edildi", *Hürriyet*, 17.10.1962.
- "Türk murahhas heyeti dün hareket etti", *Vatan*, 6 Nisan 1945.
- "Avrupa Konseyinin Statüsü imzalandı", *Cumhuriyet*, 6 Ocak 1949.
- "B. Günaltay dün Kabinesini kurdu", *Ulus*, 17 Ocak 1949.
- "Siyaset adamlarımızın hususi hayatları: 6", *Akşam*, 26 Mart 1950.
- "Siyaset adamlarımızın hususi hayatları: 7", *Akşam*, 27 Mart 1950.
- "Yeni Ulus Vazife Başındadır", *Yeni Ulus*, 16 Aralık 1954.
- "Halkçının Sonu", *Akis*, 6 Ağustos, 1955.
- "Nihat Erim'in teklifi CHP'yi ürküttü", *Akşam*, 31.01.1962.
- "Nihat Erim ısrar etti", *Akşam*, 16.10.1962.
- "Profesör Nihat Erim teklifini savunuyor", *Hürriyet*, 18.10.1962.
- "Nihat Erim kanun teklifini geri aldı", *Son Havadis*, 21.10.1962.
- "İnsan Hakları", *Yön*, 24.10.1962.
- "Erim İnsan hakları ile ilgili bir teklif yaptı", *Milliyet*, 05.12.1961.